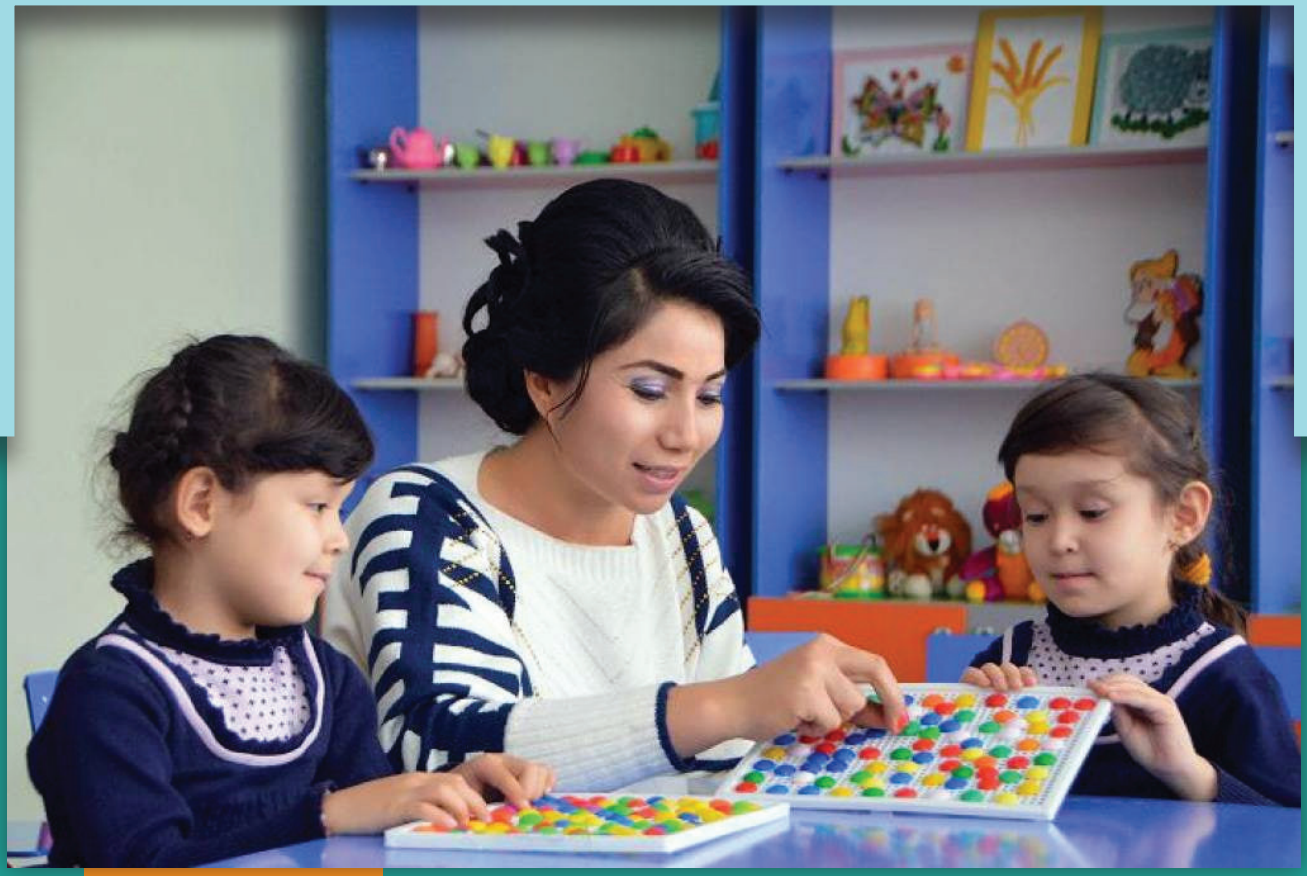
ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№11(1)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 380 sahifa,
2-oktyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Doctor of Philosophy (PhD) in Psyçology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Şoumarov Ğ. B. – Doctor of Psyçological Sciences, Academician
Qirğizboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Persçool and Sçool Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Şaripov Ş.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Şermuhammadov B.Ş. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoşev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psyçological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep Özyurek – Doctor of Psyçological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Ça – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Ş. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Çief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi Özbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Şomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Ş.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Teçnical Sciences
Yuldaşeva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldaşeva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Taşkent State University of Economics
Aşurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psyçology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Presçool and Sçool Education of the Kaşkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researçer of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Ta'lim jarayonida deontologik tamoyillar asosida nizolarni boşqariş 10
Mirzayeva Faroxat Odiljonovna

Sun'iy intellekt asosida maktab öquvçilarining matematik xatolarini diagnostika qiliş va individual tavsiyalar şakllantirişning gibrid adaptiv modeli 15
Abdullayeva Nazokat Isayevna, Abdurazzoqova Zebuniso Tolmas qizi

Harbiy xizmatçilarning pedagogik mahoratini oşirişning ilmiy-metodik asoslari 21
Yadgarov Ravşan Ergaşeviç

Inklyuziv ta'limda logopedik texnologiyalardan foydalaniş metodikasi 27
Ikramova Dilafruz Furqat qizi, Ilhomova Malikaxon Dilşod qizi

Faoliyat markazlari vositasida maktabgaça yoşdagi bolalarning raqamli savodxonligini şakllantiriş metodikasi 30
Jo'rayeva Gulira'no Nazirjon qizi

Bölajak tasviriy san'at öqituvçilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirişda an'anaviy naqqoşlik san'atining pedagogik imkoniyatlari 36
Rözmetov Quvondiq Şanazaroviç

Pedagogik hamkorlik asosida ösmir yoşdagi öquvçilarda ijtimoiy voqelikka sezgirlikni tarbiyalaş mexanizmlari 42
Bazarova Gulnoza Ziyodulla qizi

Talabalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini jismoniy madaniyat vositasida rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 47
Imomov Asliddin Abdurazoqoviç

Harakatli öyinlar yordamida boşlanğiç sinf öquvçilarining harakat faolligini oşiriş usullari 51
Ernazarova Ziyoda Erkin qizi

Sun'iy intellektning inson fikrlaş qobiliyatiga ta'siri: intellektual rivojlaniş uçun imkoniyatlar va tafakkur zaiflaşuvi xavfi 55
Tölaganov Abdumalik Abdiraximoviç

Jadidçilik harakatining vujudga kelişining ijtimoiy-tarixiy şart-şaroitlari 60
Nişonov Muhammad Bahodir öğli, Pulatov Şerdor Nematjonoviç

Maktabgaça ta'lim taşkilotlari direktorlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirişning nazariy-metodologik asoslari 66
A'zamova Malohat Nadjimovna

Söz yasalişi, morfologiya va sintaksisning özига xos xususiyatlari 70
Bobojanov Şaripboy Xudoşukiroviç

Inklyuziv ta'limda diskriminatsiyani oldini oliş va ularni psixologik qöllab quvvatlaş tamoyillari 74
Bozorova Muxlisa

Neyro logopediya va biometriya 78
Foiqova Diyora Anvar qizi

Bölajak öqituvçilarning metakognitiv faoliyatini rivojlantirişda refleksiv topşiriqlardan foydalaniş 83
Ibrohimova Şahlo Umarali qizi

3–4-sinf öquvçilarining badiiy asarlar öqişga qiziqişini oşirişning metod, şakl va vositalari 88
Rasulova Zohida Sindorovna

Raqamli ta'lim muhitida kasbiy-refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirişning metodik tizimini integratsiyalaş 92
Talabova Dilrabo Tolibova

Informatika va uni öqitiş metodikasi fanini öqitişda adaptiv öquv dasturlari va virtual laboratoriyalardan foydalanişning metodik tizimi 98
Xomidov Zohidjon Adhamjon öğli

Развитие профессиональной компетентности будущих педагогов в условиях цифровизации образования 104
Шаланков Константин Константинович

Pedagogik loyihalaştiriş orqali öquvçilarning şaxsiy va ijtimoiy rivojlanişini ta'minlaş 109
Abdullayev Muxammadimin Egamberdiyeviç, Nazarova Nilufar Ismailovna

Dual ta'lim va refleksiv kompetensiya: pedagog kasbiy rivojlanişining yangi imkoniyatlari 113
S. R. Mansurova

Bixevioristik yondaşuv futurologik könikmalarni rivojlantiruvçi pedagogik va psixologik omil sifatida 118
Nişonov Nodir Alimjanoviç

Linguoculturological Features of the Concept "Respect And Esteem" in English and Uzbek Cultures 121
Naimova Dildora Kaxramonovna

Klasterli yondaşuv asosida bölajak pedagoglarning forsayt kompetensiyasini rivojlantiriş 125
Sotbarov Atabek Asilbek öğli

Nizolar paydo bölişining psixologik omillari 132
Olimov Saydullo Soxobjonoviç

Matematikadan milliy öquv dasturi loyihasi mazmuni haqida 141
Djumayev Mamanazar Irgaşeviç

Professional Requirements for Prospective English Language Teachers in Teaching Writing to Students With Special Educational Needs 149
D. X. Saydazimova

"Bilingval öquv muhiti" va "kreativ modellaştiriş" tuşunçalarining mazmuni va özaro boğliqligi 154
Djabbarova Feruza Odilovna

Texnologiya darslarida sun'iy intellekt vositalari orqali öquvçilarning ijodiy fikrlaş qobiliyatini rivojlantiriş imkoniyatlari 161
Raxmatov A'zam Aşur öğli, Tursunova Sevara Jamşid qizi

Autistik spektr buzilişli bolalarning luğat boyligini rivojlantiriş va muloqot ko'nikmalarini şakllantiriş metodikasi 165
Tuxtayeva Maxfirat

Maktabgaça tayyorlov yoşdagi bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya berişda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalaniş yöllari, şakl va vositalari 170
O'razova Maqsuda Şuhratning qizi

Raqamli hamkorlikda refleksiya va muqobil yeçimlarni yaratişning metodik imkoniyatlari 175
Yusupov Muxtorbek Roximoviç

Multimodal ta'lim texnologiyalari asosida pedagogik kadrlarni tayyorlaşning integrativ ilmiy-metodik tizimi 179
Sultonova Zaxro Baxtiyor qizi

Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanişning maktab matematika ta'limidagi imkoniyatlari va çeklovlari 186
Almuratov Shavkat Narpulatovich, Turdiqulova Xulkaroy Anvarovna, Yuldasheva Aziza Azamat qizi, Razzoqova Mahliyo Naimjonovna

Qalbing orom olar maqom eşitsang: özbek milliy mumtoz musiqa san'atining falsafiy, psixo-emotsional va ilmiy-akustik asoslari 192
Ergashxonov Baxodirxon Toxirxon o'g'li

Milliy qadriyatlar asosida bolalarning ijtimoiy moslaşuvini ta'minlaşda maktabgaça ta'lim taşkiloti va oila hamkorligi 197
I. N. Hasanova, Boymirzayeva Nodira Maxmudjon qizi

Maktabgaça ta'lim samaradorligini oşirişda Mariya Montessori va Reggio metodikalari 199
Maxmudova Zulfiya, Hoshimova Dilnoza

Boşlanğiç sinf öquvçilarida fazoviy tasavvurlarni konstruktiv faoliyat vositasida rivojlantiriş 202
Dehqonova Mahliyo Şuhrat qizi, Bakirova Şahlo Muxtor qizi

Zamonaviy oilada rollar taqsimotining ijtimoiy-psixologik omillari 207
Majidov Jasur Baxtiyaroviç

Ösmirlik davrida tolerantlikning psixologik tuzilmasi va emotsional-irodaviy determinantlari 212
Qozoqova Intizor Ismoyiljonovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarida gender stereotiplariga nisbatan tanqidiy tafakkurni rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 217
Xolmatova Zulfiya Tillavoldiyevna

Boşlanğiç ta'lim jarayonida steam ta'lim texnologiyalarini qöllaş orqali öquvçilarning kreativ fikrlaşini rivojlantiriş metodikasi 221
Djumayeva Zoxidaxon Muxammadjonovna, Aliyeva Navrözbibi Abdijalilovna

Oila va maktabgaça ta'lim taşkiloti hamkorligining pedagogik asoslari 225
Iminova Dilnoza Nasirovna

Kreativ yondaşuv asosida bölajak ingliz tili öqituvçilarining lingvometodik kompetensiyalarini rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 228
Yuldaşeva Umida Maxmudovna

Boşlanğiç ta'lim jarayoniga antropologik yondaşuv asosida öquvçilarni intellektual rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 232
Oltiboyeva Kamola Şarofjon qizi

Инновационный подход к методам выразительного чтения в современном образовательном процессе Ташкентский университет гуманитарных наук 236
Пулатов Фуркат Тухтамуродович

Umumta'lim maktablarida iqtidorli öquvçilarni aniqlaş va ular bilan işlaş yöllari: jahon tajribasi tahlili 243
Zaynitdinova Masuda Abdukadirovna

Возможности "SMART"-технологий в образовании детей с ограниченными возможностями 250
Абдухоликова М. Б.

Inklyuziv ta'lim şaroitida koxlear implantli bolalarning eşituv-nutqiy faoliyatini taşkil etişning pedagogik şart-şaroitlari va metodik modeli 256
Mirzayeva Umidaxon Inamovna

Nemis tilida yozma nutq könikmalarini rivojlantirişning zamonaviy pedagogik usullari 261
Turamurodova Sevinç Anvarovna

Maktabgaça yoşdagi bolalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirişda tarbiyaçining pedagogik mahorati va interfaol öyinlarning özaro uyğunligi 264
Kamoldinova Muazzam Avazbek qizi

Maktabgaça ta'lim tizimida kadrlar malakasini oşiriş sifatiga ta'sir etuvçi taşkiliy-pedagogik va ijtimoiy-psixologik omillar 270
Raximova Shaxlo Baxtiyorovna

Bölajak tarbiyaçilarni maktabgaça ta'lim taşkilotlarida bolalarni jismoniy tarbiyalaşga tayyorlaşning pedagogik şart-şaroitlari 276
Ibraximov Sanjar Urunbayeviç

Voyaga yetmaganlar bilan professional muloqot jarayonida emotsional intellektning ahamiyati 282
Raxmanova Dilnoza Farmanovna

Katta guruh tarbiyalanuvçilarining STEAM ta'lim texnologiyasi asosida nutqiy komptensiyasini şakllantiriş metodikasi 286
Tairova Madinabonu Baxtiyarovna, Sohobova Oyşaxon Asatillo qizi

Şifoxona şaroitida uzoq muddat davolanayotgan bolalarga ta'lim berişning pedagogik xususiyatlari va usullari 291
Vorisova Zuhra Raufovna

Tarix yönalişi talabalarida yozma manbalarni tanqidiy talqin qilişning nazariy va metodologik asoslari 295
Ergashbayev Shoxruhbek Shuxratjon o'g'li

Современный подход к инновационному преподаванию русского языка в вузах Узбекистана 300
Камолова Гулхумор Жамолдиновна

Sport maşğulotlari jarayonida funksional tayyorgarlikni rivojlantirişning nazariy va metodik asoslari 306
Aşurov Asadillo

Zamonaviy adabiy ta'lim asosida öquvçilarda hayotiy könikmalarni aksiologik jihatdan rivojlantiriş konsepsiyasi 311
Nazarova Mohigul Akmalovna

Ösmir yoşdagi bolalarning ijtimoiy faolligini rivojlantirişga yönaltirilgan samarali pedagogik texnologiyalar ...315
Salohiddinova Ğ. B.

Pedagogical Potential of Developing Environmental Values in English Language Teaching Abstract 320
Xujanova Shaxina Abdullayevna, Xamrayeva Charos Norvoyevna

Talaba yoşlarda empatiya va hayotdan qoniqişning inklyuziv ta'limga boğliqligi 326
Mamadjanov Ismoiljon Ibragimdjon öğli

Oliy ta'limda RAG texnologiyasiga asoslangan intellektual öquv yordamçilari:
imkoniyatlar, çeklovlar va ilmiy böşliqlar 331
Ibragimova Manzura Jumaqul qizi, Zokirov Sanjarbek Ikromjon öğli

Talabalarning ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantiriş metodikasini takomillaştirişning didaktik imkoniyatlari ...336
T. M. Xasanova

Talabalarning falsafiy bilimlarini şakllantirişda sun'iy intellektdan foydalanişning ilmiy-metodik tizimi 341
Nodirbekov Furqatbek Umarjon öğli

Olamning lisoniy manzarasi xususida mulohazalar.....345
Şodiyeva Şoxida Inatovna

Boşlanğiç sinf öqiş darsligida öqişning ikki maqsadi va matn turlari: pirls nuqtai nazaridan tahlil
(3-sinf "öqiş savodxonligi" darsligi misolida) 349
Boyçayeva Şarifa Saidkulovna

Umumta'lim maktablarida biologiya fanini (inson anatomiyasi bölimini) öqitişda
neyropedagogik usullardan foydalaniş metodikasi 354
D. T. Atabayeva

Bölajak musiqa öqituvçilarining çolğu ijroçilik kompetensiyalarini rivojlantirişda
refleksiv yondaşuvning pedagogik imkoniyatlari..... 358
Djumaniyazov Uktam Madrimoviç

Guruhiy hamkorlik va refleksiv yondaşuv asosida talabalarning kreativ fikrlaş kompetensiyasini
rivojlantiriş metodikasi 363
G. X. Eşmurodova, D. M. Xolmatova

Yangi Özbekistonda zamonaviy pedagogik yondaşuvlar (STEAM)..... 368
Xakimova Istoda Xolmurzo qizi

Uzoq muddatli davolanişda bölgan yurak qon tomiri tizimlariga ega bolalar uçun
moslaşuvçan ta'lim muhitini yaratiş 373
Xakimova Gulşat Abdusalomovna, Juzboyev Nurlan Ural öğli

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

BOŞLANĞIÇ SINF ÖQIŞ DARSLIGIDA ÖQIŞNING IKKI MAQSADI VA MATN TURLARI: PIRLS NUQTAI NAZARIDAN TAHLIL (3-SINF "ÖQIŞ SAVODXONLIGI" DARSLIGI MISOLIDA)

Boyçayeva Şarifa Saidkulovna
Sirdaryo viloyati pedagogik mahorat markazi
"Aniq, tabiiy fanlar, maktabgaça, boşlanğiç va maxsus ta'lim metodikalari" kafedrasi katta öqituvçisi
E-mail: bayçayevaşarifa@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada PIRLS xalqaro tadqiqotining öqiş savodxonligi modelida ajratilgan ikki maqsad - badiiy tajriba orttiriş uçun öqiş hamda ma'lumot oliş va undan foydalaniş uçun öqiş - nazariy jihatdan yoritiladi. Tadqiqot obyekti sifatida umumiy örta ta'lim maktablarining 3-sinfi uçun "Öqiş savodxonligi" darsligining III qismi (U. B. Aydarova, N. K. Azizova, 2023) olingan. Darslikdagi 24 mavzuning asosiy matnlari öqiş maqsadi böyiça tasniflandi, 5-mavzu "Daraxtlar - tabiat möjizasi" matni va unga ilova qilingan savol-topşiriqlar PIRLS ning tört idrok jarayoni asosida çuqur tahlil qilindi.

Natijalar asosiy matnlarning 83,3 foizi badiiy, 8,3 foizi axborot xarakterida ekanini, savol-topşiriqlarda esa matn mazmuni va şaklini baholaşga yönaltirilgan topşiriqlar deyarli uçramasligini körsatdi. Maqola söngida 5-mavzu uçun PIRLS talablariga mos savollar töplami taklif etiladi.

Kalit sözlar: PIRLS, öqiş savodxonligi, öqiş maqsadi, badiiy matn, axborot matni, idrok jarayonlari, boşlanğiç ta'lim, darslik tahlili.

Abstract: The article examines the two purposes of reading distinguişed in the PIRLS framework - reading for literary experience and reading to acquire and use information - using the third part of the Grade 3 Uzbek textbook "Öqiş savodxonligi" (2023).

The main texts of all 24 units were classified by reading purpose, and Unit 5 "Trees - a miracle of nature" was analysed in depth against the four PIRLS comprehension processes. Literary texts make up 83.3% of the main texts and informational texts 8.3%, while tasks requiring evaluation of text content and form are almost absent. A PIRLS-aligned question set for Unit 5 is proposed.

Key words: PIRLS, reading literacy, purposes for reading, literary text, informational text, comprehension processes, primary education, textbook analysis.

Аннотация: В статье рассматриваются две цели чтения, выделенные в структуре международного исследования PIRLS: чтение с целью приобретения читательского литературного опыта и чтение с целью освоения и использования информации. Исследование проведено на материале третьей части учебника "Öqiş savodxonligi" ("Читательская грамотность", 2023 г.) для 3-го класса узбекских школ.

Основные тексты всех 24 разделов были классифицированы по целям чтения, а раздел 5 ("Деревья – чудо природы") был подвергнут углубленному анализу с точки зрения четырёх процессов понимания текста PIRLS. Выявлено, что литературные тексты составляют 83,3% от общего числа основных текстов, а информационные - 8,3%, при этом задания, требующие оценки содержания и формы текста, практически отсутствуют. Предложен комплекс вопросов для раздела 5, разработанный в соответствии с критериями PIRLS.

Ключевые слова: PIRLS, читательская грамотность, цели чтения, художественный текст, информационный текст, процессы понимания, начальное образование, анализ учебника.

KIRIŞ

Öqiş savodxonligi boşlanğiç ta'limning eng muhim natijalaridan biri bölib, öquvçining keyingi barça fanlarni özlaştirişi aynan şu könikmaga tayanadi. Xalqaro miqyosda bu könikma Ta'lim yutuqlarini baholaş xalqaro assotsiatsiyasi (IEA) tomonidan 2001-yildan buyon har beş yilda ötkaziladigan PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) tadqiqoti orqali ölçanadi. Tadqiqotda törtinçi sinf öquvçilarining matnni öqib tuşuniş darajasi baholanadi.

Özbekistonda xalqaro baholaş tadqiqotlarida iştirok etişning huquqiy asosi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrdagi "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholaş sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni taşkil etiş çora-tadbirlari töğrisida"gi 997-son qarori bilan belgilangan [1]. Mamlakatimiz PIRLS tadqiqotida birinçi marta 2021-yilda qatnaşdi. PIRLS 2021 xalqaro hisobotiga köra, Özbekiston öquvçilarining örtaça bali 437 ni taşkil etdi, bu esa PIRLS şkalasining markaziy nuqtasi bölgan 500 baldan ança past körsatkiçdir [3]. Öqiş maqsadlari kesimida öquvçilarimiz badiiy matnlar böyiça 438, axborot matnlari böyiça esa 434 ball töplagan [3]. Ya'ni ma'lumot oliş uçun öqiş natijasi umumiy baldan ham, badiiy öqiş natijasidan ham pastroq.

Tadqiqot obyekti - umumiy örta ta'lim maktablarining 3-sinfi uçun "Öqiş savodxonligi" darsligining III qismi, predmeti - darslik matnlari va savol-topşiriqlarining PIRLS öqiş maqsadlari hamda idrok jarayonlariga muvofiqligi. Tadqiqot maqsadi - darslikdagi asosiy matnlarning öqiş maqsadlari böyiça nisbatini aniqlaş va topşiriqlarni PIRLS talablari asosida takomillaştiriş yöllarini körsatiş. Şu maqsadda darslikning 24 mavzusidagi asosiy matnlarni tasniflaş hamda 5-mavzu matni va savollarini idrok jarayonlari böyiça kodlaş vazifalari qöyildi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

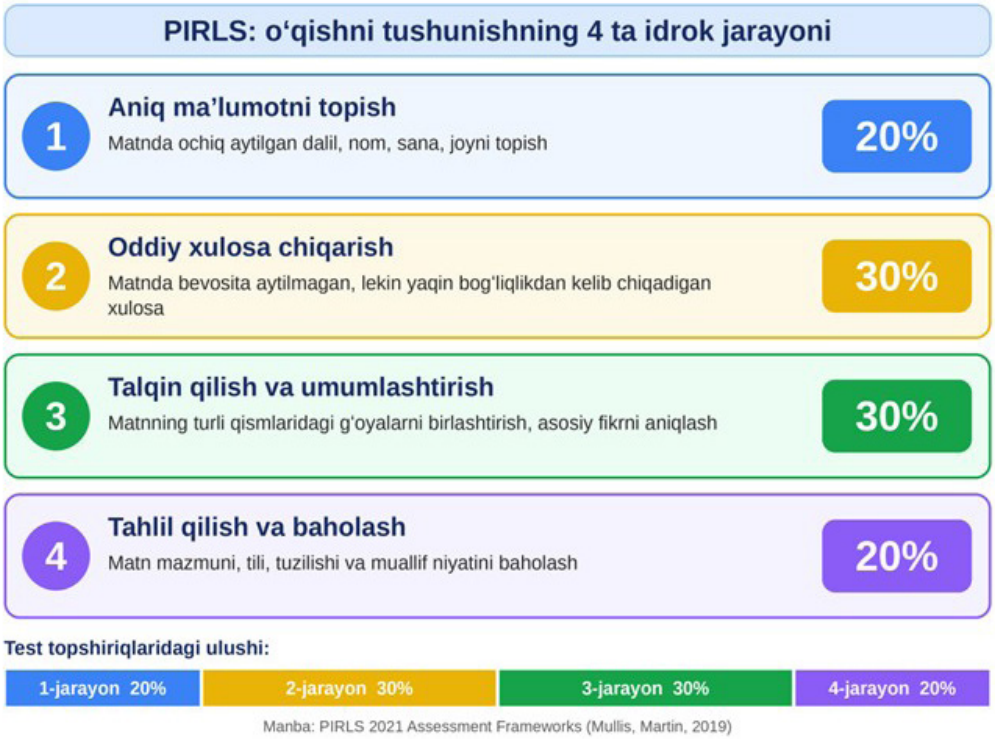
PIRLS 2021 baholaş konsepsiyasiga muvofiq, öquvçilar ikki asosiy maqsadda öqiydi va test matnlarining yarmi bir maqsadga, qolgan yarmi ikkinçi maqsadga möljallanadi [2].

Badiiy tajriba orttiriş uçun öqiş (50%). Bunda öquvçi töqima olamga kirib boradi: voqealar, qahramonlar, ularning his-tuyğulari va harakatlari bilan tanişadi. Ertak, hikoya, masal, şe›r, rivoyat kabi badiiy matnlar şu maqsadga xizmat qiladi. Badiiy matnni öqiş öquvçiga hayotiy vaziyatlarni his qiliş, axloqiy saboq oliş va tilning gözalligini anglaş imkonini beradi.

Ma'lumot oliş va undan foydalaniş uçun öqiş (50%). Bunda öquvçi real dunyo haqida bilim oladi. Ilmiy-ommabop maqola, ensiklopediya matni, yöriqnoma, e›lon, jadval, diagramma, xarita, tarjimai hol kabilar şu turga kiradi. Bunday matnlar köpinça sarlavha, kiçik sarlavhalar, rasmlar, izohlar va jadvallarga ega böladi.

Har ikkala maqsad böyiça öquvçi tört idrok jarayonini namoyon etadi. PIRLS 2021 konsepsiyasida ularning test topşiriqlaridagi uluşi quyidagiça belgilangan [2]:

1-jadval: **PIRLS 2021 da idrok jarayonlari va ularning uluşi**

Manba: PIRLS 2021 Assessment Frameworks (Mullis, Martin, 2019)

Xorijiy tadqiqotlar boşlanğiç sinf darslarida axborot matnlariga juda kam vaqt ajratilişini körsatgan: N. Dyuk AQŞning birinçi sinflarida axborot matnlari bilan işlaşga kuniga örtaça atigi 3,6 daqiqa sarflanganini aniqlagan [5]. Muammo şundaki, PIRLS öquvçidan ikki xil matn turini teng darajada öqiy olişni talab qilsa-da, milliy darsliklarda bu muvozanat qay darajada saqlangani yetarliça örganilmagan. Uşbu maqola aynan şu böşliqni töldirişga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tahlil uçun U. B. Aydarova va N. K. Azizovaning "Öqiş savodxonligi. 3-sinf. III qism" darsligi (Toşkent: Novda Edutainment, 2023. - 80 b.) olindi [4]. Darslik uç bölimdan iborat: "Tabiatni asraylik" (1-8-mavzular), "Bola boşidan" (9-16-mavzular) va "Oila - kiçik Vatan" (17-24-mavzular).

Kontent-tahlil. Har bir mavzuning asosiy matni (darslikda "Diqqat bilan öqing" belgisi bilan berilgan matn yoki "Tinglang" belgisi bilan berilgan audiomatn) janri va öqiş maqsadiga köra kodlandi. Matn badiiy deb belgilanişi uçun unda töqima voqea, qahramon, syujet yoki şe›riy şakl bölişi; axborot matni deb belgilanişi uçun esa real dalil, sana, joy nomi, tarjimai hol ma'lumotlari ustun bölişi mezon qilib olindi. Ikkala belgi ham sezilarli bölgan matnlar "aralaş" toifasiga kiritildi. Asosiy matndan taşqari berilgan "Bu - qiziq!", "Yodda tuting!" ruknlari va mualliflar haqidagi ma'lumotlar alohida hisoblandi.

Topşiriqlarni kodlaş. 5-mavzudagi savollar PIRLS ning tört idrok jarayonidan qaysi biriga mos kelişi böyiça kodlandi. Bunda savolga javob topiş uçun öquvçi matnning qaysi qismiga va qanday fikriy amalga tayanişi asos qilib olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Kontent-tahlil natijalariga köra, darslik III qismidagi 24 ta asosiy matnning 83,3 foizi badiiy, 8,3 foizi axborot xarakterida bölib, qolgan qismi aralaş toifaga kiradi.

Qöşimça axborot materiallari. Asosiy matnlardan taşqari darslikda axborot xarakteridagi kiçik matnlar ham mavjud. Ular quyidagilardan iborat: muallif yoki tarixiy şaxs haqidagi ma'lumotlar - 8 ta (11, 14, 20, 28, 32, 38, 41, 70-betlar); "Bu - qiziq!" rukni - 5 ta (7, 22, 31, 43, 47-betlar: suvda jismlarning suzişi, Orol dengizi, yulduzlar, doston janri, şaxmat tarixi); "Yodda tuting!" rukni - 2 ta (7, 10-betlar); klavesin çolğusi haqida ma'lumot - 1 ta (48-bet). Bundan taşqari, har bir mavzuda izohli luğat berilgan.

Muhim jihati şundaki, bu materiallarning barçasi uzluksiz (yaxlit) matn körinişida. PIRLS axborot matnlari tarkibida keng uçraydigan uzlukli matnlar - jadval, diagramma, xarita, sxema, yöriqnoma - darslikning III qismida öqiş materiali sifatida berilmagan. Şuningdek, qöşimça axborot materiallariga savol-topşiriqlar deyarli biriktirilmagan, ya'ni ular öqib tuşuniş obyekti emas, balki ma'lumot sifatida taqdim etilgan.

"Daraxtlar - tabiat möjizasi" matnining tahlili. Mazkur mavzu tahlil uçun bejiz tanlanmadi: bu darslikdagi yagona matn bölib, uning içida ikki öqiş maqsadi bir-biri bilan almaşinadi. Matn "Bolalar adabiyoti" jurnalidan olingan bölib, 17-18-betlarda joylaşgan. Matnni öqişdan oldin öquvçilarga yurtimizda ösuvçi daraxt, buta va öt turlariga misol keltiriş topşiriği beriladi. Bu topşiriq öquvçining oldingi bilimlarini faollaştiradi va axborot matnini qabul qilişga tayyorlaydi.

2-jadval: **5-mavzu matnining tuzilişi va öqiş maqsadi**

Qism	Mazmuni	Öqiş maqsadi	Til belgilari
1-xatboşi	Umumiy fikr; çinor - umrboqiy daraxt, ming yillik çinorlar; Sayrob qişloğidagi çinor içida maktab bölgani	Axborot	"Deylik", "Masalan"; aniq joy nomi
2-xatboşi	Arça turlari; "Çöponarça" - bir quduq qiymatiga teng, qişda qorni, yozda namlikni saqlaydi	Axborot	hozirgi zamon: "uçraydi", "saqlaydi"
3-xatboşi	Sariosiyodagi tatum (tuz daraxti); mevasi tuz örnida işlatiladi	Axborot	joy nomi, xususiyat tavsifi
4-xatboşi	"Tuğdona" sözining ma'nosi: tuğ - yalov, bayroq; dona - daraxt	Axborot (lisoniy)	izoh, ta'rif
5-xatboşi	Yovga qarşi jang, bolalar daraxt novdalarini bayroq kabi kötargani; tuğdona yoğoçidan yasalgan dömbira	Badiiy (rivoyat)	"Rivoyat qilişlariça", -ibdi şakli

Tahlil şuni körsatadiki, matnning tört xatboşisi ma'lumot berişga, oxirgi katta xatboşi esa badiiy rivoyatga bağişlangan. Ikki qism örtasidagi çegarani matnning özi körsatib turadi: "Rivoyat qilişlariça" iborasi va -ibdi qöşimçali fe›llar ("yuriş qilibdi") öquvçiga real ma'lumotdan afsonaviy hikoyaga ötilganini bildiradi. Bu holat öquvçilarga ikki matn turini bir matn içida farqlaşni örgatiş uçun qulay imkoniyat yaratadi, biroq darslik topşiriqlarida bu imkoniyatdan foydalanilmagan.

3-jadval: **5-mavzu savollarining idrok jarayonlari böyiça kodlanişi**

№	Darslikdagi savol	Idrok jarayoni	Izoh
1	**Matnda qanday daraxt turlari tilga olingan?**	1-jarayon	Javob matnda oçiq berilgan
2	**Surxondaryo viloyatida ösadigan daraxtlar haqida nimalarni bilib oldingiz?**	1- va 3-jarayon	1- va 3-xatboşidagi ma'lumotni birlaştiriş talab etiladi
3	**Tuğdona daraxti haqidagi rivoyatdan qanday xulosa çiqardingiz?**	2- va 3-jarayon	Rivoyatning ğoyasini talqin qiliş
4	**Tabiatda daraxtlarning kamayib ketişiga nimalar sabab bölyapti, deb hisoblaysiz?**	Matndan taşqari	Javob matnda yöq; şaxsiy bilimga tayanadi

Kodlaş natijasida 4-jarayonga, ya'ni matnning mazmuni, tili, tuzilişi yoki muallif niyatini baholaşga yönaltirilgan birorta ham savol yöqligi aniqlandi. 4-savol taşqi körinişidan fikrlaşga undasa-da, u matnga emas, öquvçining hayotiy tajribasiga tayanadi. PIRLS ning baholaş jarayonida esa öquvçi aynan matnning özini tanqidiy közdan keçirişi talab etiladi [2].

Mavzudagi "Şaxmat taxtasi" maşqi tahlil qilinganda, şifrlangan yetti söz quyidagiça oçildi: arça, çinor, tuğdona, tatum, qayin, qayrağoç, terak. Ulardan törttasi matnda uçraydi, uçtasi esa yangi daraxt nomlari. Maşq luğat boyligini mustahkamlaydi va öquvçida qiziqiş uyğotadi, ammo matnni tuşuniş jarayonlarining birortasini ham bevosita rivojlantirmaydi. Uyga vazifa ("Daraxtlar haqida qiziqarli ma'lumotlar töplang") esa ma'lumot oliş va undan foydalaniş maqsadiga töliq mos keladi.

Matnning mazmunida ham baholaş topşiriği uçun tayyor material mavjud. Matnda tatum "dunyoning heç bir joyida uçramaydigan" daraxt deb ta'riflangan. Holbuki, adabiyotlarda tatum odatda sumax (Rhus coriaria) bilan bir ösimlik sifatida qayd etiladi, botanik manbalarga köra esa bu turning tabiiy tarqaliş hududi Şarqiy Örta yer dengizi, Kavkaz va Şimoliy Eronni öz içiga oladi [6]. Demak, uşbu da'vo aniqlaştirişni talab qiladi va öquvçilarga "Matndagi bu fikr töğriligini qanday tekşiriş mumkin?" degan savolni beriş uçun yaxşi asos böladi.

Olingan natijalar darslikning III qismida badiiy öqişga ustuvorlik berilganini körsatadi: asosiy matnlarning 83,3 foizi badiiy, atigi 8,3 foizi axborot matnidir. Albatta, darslikning I va II qismlari tahlil qilinmagani sababli bu xulosani butun öquv yiliga tatbiq etiş uçun qöşimça tadqiqot zarur. Şunga qaramay, PIRLS 2021 natijalarida öquvçilarimizning axborot matnlari böyiça bali (434) badiiy matnlar böyiça baldan (438) past ekani [3] axborot matnlari bilan işlaşni kuçaytiriş zarurligini tasdiqlaydi.

Ikkinçi muhim jihat - axborot materiallarining şakli. Darslikdagi barça axborot matnlari uzluksiz matn körinişida bölib, PIRLS da muntazam qöllaniladigan jadval, diagramma, xarita, vaqt çiziği kabi uzlukli matnlar uçramaydi. Holbuki, 4-sinf öquvçisi PIRLS testida aynan şunday materiallardan ma'lumot topişi va ularni matn bilan boğlaşi kerak böladi.

Uçinçidan, savol-topşiriqlar asosan 1- va 3-jarayonlarga yönaltirilgan, 4-jarayon (tahlil qiliş va baholaş) esa deyarli qamrab olinmagan. Darslikdagi "Sizningça...", "Öylab köring..." bilan boşlanuvçi savollarning köpçiligi matnni baholaşni emas, şaxsiy fikr bildirişni talab qiladi. Bu ikki amalni farqlaş muhim: PIRLS da öquvçining fikri matndan olingan dalil bilan asoslanişi kerak.

Şu bilan birga, 5-mavzu kabi aralaş matnlar katta metodik salohiyatga ega. Ularni öqişda öquvçi bir matn içida ma'lumot beruvçi va hikoya qiluvçi qismlarni farqlaşni örganadi. Bundan taşqari, mavzularni tematik juftlaş ham samarali yöl bölişi mumkin: masalan, 4-mavzu "Öq" şe›ri (tabiatni asraş ğoyasining badiiy ifodasi) va 5-mavzu matni (daraxtlar haqidagi real ma'lumotlar) bir mavzuni ikki xil maqsadda öqiş imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Birinçidan, 3-sinf "Öqiş savodxonligi" darsligining III qismida asosiy matnlarning 83,3 foizi badiiy tajriba orttirişga, 8,3 foizi ma'lumot olişga möljallangan. Bu PIRLS da tavsiya etilgan 50/50 nisbatdan sezilarli farq qiladi.

Ikkinçidan, darslikdagi axborot materiallari (mualliflar haqida ma'lumot, "Bu - qiziq!", "Yodda tuting!" ruknlari) faqat uzluksiz matn körinişida berilgan; jadval, diagramma, xarita kabi uzlukli matnlar uçramaydi va bu materiallarga savollar deyarli biriktirilmagan.

Uçinçidan, 5-mavzu "Daraxtlar - tabiat möjizasi" ikki öqiş maqsadini birlaştirgan aralaş matn bölib, uni farqlab öqitiş uçun qulay manbadir. Biroq mavzudagi savollar asosan aniq ma'lumotni topiş va talqin qilişga qaratilgan, tahlil qiliş va baholaş jarayoni qamrab olinmagan.

Törtinçidan, darslikni takomillaştirişda axborot matnlari uluşini oşiriş, ularga uzlukli matnlarni kiritiş, har bir mavzu savollarini tört idrok jarayoni böyiça muvozanatlaş hamda badiiy va axborot matnlarini tematik juftlaş maqsadga muvofiq.

Maqolada taklif etilgan savollar töplami öqituvçilar tomonidan darsda va PIRLS ga tayyorgarlik maşğulotlarida bevosita qöllanişi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Özbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2018). Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholaş sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni taşkil etiş çora-tadbirlari töğrisida: 2018-yil 8-dekabrdagi 997-son qaror. Toşkent.
2. Mullis, I. V. S., & Martin, M. O. (Eds.). (2019). PIRLS 2021 assessment frameworks. Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center.
3. Mullis, I. V. S., von Davier, M., Foy, P., Fişbein, B., Reynolds, K. A., & Wry, E. (2023). PIRLS 2021 international results in reading. Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center. https://pirls2021.org/results
4. Aydarova, U. B., & Azizova, N. K. (2023). Öqiş savodxonligi: umumiy örta ta'lim maktablarining 3-sinfi uçun darslik (III qism). Toşkent: Novda Edutainment, 80 b.
5. Duke, N. K. (2000). 3.6 minutes per day: The scarcity of informational texts in first grade. Reading Researç Quarterly, 35(2), 202-224.
6. Royal Botanic Gardens, Kew. (s.a.). Rhus coriaria L. Plants of the World Online. https://powo.science.kew.org

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(1)

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.